

VÝVOJ PSL. A SLOVANSKÝCH SOUHLÁSEK

Poznámka: V následujících příkladech používám místo nosovky ō [ve stsl. čteme on] znak *q*

nejdůl. změnou v systému psl souhlásek - jejich měkčení, tj. palatalizace, o těch 3 zde řeč nebude

zvláštní vývoj ve skupinách kv-, gv- (ku-, gu- s obloučkem dole) před ě, i vzniklými z dvojhhlásek

- = druh 2. palatalizace (kolem 600), výsledkem *c*, *dz*

- Př.: * *kuoit* (obloučky pod *u* a *i*): čes. *květ*, pol. *kwiat*, rus. *cvět*, sch. *cvet*

* *guoizd* (obloučky pod *u* a *i*): čes. *hvězda*, pol. *gwiazda*, rus. *zvězda*, bulh. *zvězda*

- tedy změna proběhla jen ve výchsl. a jslov. jazycích, v západoslovanských ne

zvláštní vývoj ve skupinách skv-, sgv- (ku-, gu- s obloučkem dole) před ě, i vzniklými z dvojhhlásek

- tedy před *kv-*, *gv-* je ještě *s*

- výsledkem *šč*, to později dalo někde *št'*

- Př.: ide * *sked*: čes. *štědrý*, stč. *ščedr*, sloven. *štědrý*, pol. *szcódry* [ščodry], rus. *ščedryj*, stsl. *štedrǫ*

ide. * *duzgio* - čes. *děšť*, sloven. *dážď*, pol. *deszcz*, rus. *dožd'*, bulh. *дъжд*

- tedy *šč* je dnes v pol., ruš., morav. nářečích východních, sloven. nářečích západních

- jihoslovanské jazyky mají *št/št'*

- v češtině a slovenštině nejprve *šč*, z něhož později *št'*

změny souhlásek po následujícím j, i (s obloučkem)

- obecně slovanské změny *sj*, *zj*, *lj*, *rj*, *nj* > *š*, *ž*, *l'*, *r'*, *n'*

- Př.: *sj*: *nosjq* (nosovka), stsl. *nošq*, stč. *nošu*, rus. *nošu*

lj: *chvaljq*, stsl. *chvaljq*, stč. *chvál'u*, rus. *chvalju*

zj: *razjq*, stsl. *ražq*, stč. *ražu*, rus. *ražu*

rj: *varjq*, stsl. *varjq*, stč. *var'u* > *vařu*, rus. *varju*

nj: *gonjq*: stsl. *gonjq*, stč. *hoňu*, rus. *goňu*

palatalizace retnic před j (i s obloučkem)

- tedy *bj*, *pj*, *mj*, *vj*, později *fj* > *b'*, *p'*, *m'*, *v'* - někde ale výsledkem *bl'*, *pl'*, *ml'*, *vl'*, později *i fl' = l* ependetické (vkladné) - je u vých. a j. Slovanů, ne u západních

- zřejmě i v západoslovan. jaz. *l* ependet. nějaký čas bylo - viz místní jména *Davle*, *Litovel*, *Vidovle*, *Vráble*

- v bulharštině *l* ependet. později zaniklo

- Př.: ide. *zemja*, stsl. *zemlja*, bulh. *zemja*, sch. *zemlja*, rus. *zemlja*, pol. *ziemia*, čes. *země*, sloven. *zeme*

psl. *sypjq* (nosovka), stsl. *sypljq*, bulh. *sypja*, rus. *syplju*, pol. *sypię*, čes. *sypu*

psl. *lovjq* (nosovka), stsl. *lovljq*, bulh. *lovja*, rus. *lovlju*, pol. *lowię*, stč. *lov'u*

- to je důvod střídání pouhé retnice a tvarů s *l*: stsl. *kupiti* - *kupljq*

vývoj skupin -tl-, -dl-

- uprostřed a na konci slova jenom

- Př.: čes. *sádlo*, pol. *sadło*, rus. *saló*, bulh. *saló*

čes. *kradl*, pol. *kradł*, rus. *kral*, sch. *krao*, bulh. *kral*

čes. *pletl*, pol. *plótl* [plutl], rus. *plel*, sch. *pleo*
- tedy ve výchsl. a jsl. jaz. se skupina zjednodušila na *-l-*, v zápsl. zůstala zachována

palatalizace skupin tj, dj

- Př.: psl. * *světja*: stsl. *svěšta*, bulh. *svešt*, slovin. a rus. *sveča*, pol. *swieca*, čes. *svíce*, sloven. *svieca*

psl. * *medja*: stsl. *mežda*, bulh. *mežda*, slovin. *meja*, rus. *meža*, pol. *medza*, čes. *mez*, sloven. *medza*

- v ruš. někdy místo *č, ž* střídnice *št, žd* - vliv csl.: *naděžda, chožděnije*

- v češtině původně též střídnice *dz*, ta se změnila v 9.-11. st. na *z*, *dz* zůstalo ve slezských nářečích

palatalizace skupiny kt, gt

- výsledky jako palatalizace *tj*

- Př.: psl. *pektь*: stsl. *peštь*, bulh. *pešt*, rus. *pěčь*, pol. *piec*, čes. a sloven. *pec*

psl. *mogti*: stsl. *mošti*, rus. *močь*, pol. *móc*, čes. *moci*, sloven. *môct'*

- podobně u českých infinitivů *téci, říci* bylo původně před inf. koncovkou *k* nebo *g*